

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія з педагогічної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ

« ___ » _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ

для студентів

спеціальності

014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

освітньої програми

Середня освіта (Музичне мистецтво)

освітньо-професійного ступеня

фаховий молодший бакалавр

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554 Начальник відділу моніторингу якості освіти	
Програма №	<u>1878/20</u>
<u>С.С.С.</u> (підпис)	(прізвище, ініціали)
« ___ »	20 <u>20</u> р.

Київ – 2020

Розробник:

Винар Валентина Іванівна, викладач циклової комісії з педагогічної освіти Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

Винар Валентина Іванівна, викладач циклової комісії з педагогічної освіти Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії з педагогічної освіти

Протокол від 25 серпня 2020 р. № 1

Голова циклової комісії Альона ДОЦЕНКО

Робочу програму перевірено

26 серпня 2020 р.

Заступник директора з навчально-методичної роботи Зоя ГЕЙХМАН

Заступник директора з навчальної роботи Яніна КАРЛІНСЬКА

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	денна форма навчання			
Вид дисципліни	обов'язкова			
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська			
Загальний обсяг кредитів/годин	6 /180			
Курс	1	2		3
Семестр	2	3	4	5
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1	2	2
Обсяг кредитів	1	1	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	30	30	60	60
Аудиторні	14	14	28	28
Модульний контроль	2	2	4	4
Семестровий контроль	-	-	-	-
Самостійна робота	14	14	28	28
Форма семестрового контролю	екзамен			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: розкрити закономірності функціонування проявів психіки людини, специфіку психічного розвитку та становлення особистості в онтогенезі, сприяти на цій основі формуванню загальної психологічної культури та компетентності студентів, їх готовності до педагогічної діяльності.

Завдання: аналіз предмету вивчення психології як науки, історії її становлення та сучасної системи психологічних знань; вивчення понять психіки і свідомості, їх структур; розкриття сутності психічних процесів, станів, властивостей; вивчення психологічної сутності понять особистості та діяльності; аналіз закономірностей та детермінант психічного розвитку та становлення особистості; розкриття типових психологічних особливостей представників різних періодів онтогенезу людини; формування у студентів прикладних умінь стосовно застосування знань з психології в практиці педагогічної діяльності.

Вивчення даної навчальної дисципліни спрямоване на формування у студентів таких **компетентностей:**

- засвоєння, розуміння та грамотне оперування професійним тезаурусом;
- використання отриманих знань та вироблених умінь з психології для вирішення типових і нових задач у професійній діяльності;
- обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з психології, для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню школярів;
- здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань;
- розвиток здатності до аналізу своєї діяльності як вчителя музики, формування шляхів її вдосконалення;
- розвиненість культури професійного спілкування;
- здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій);
- уміння підбирати засоби впливу на особистість в залежності від вікових та індивідуальних особливостей.

3. Результати навчання за дисципліною

- Виділяти етапи розвитку психології;
- аналізувати поняття «психіка», «свідомість», їх функції та структури;
- класифікувати психічні явища;
- пояснювати різницю між побутової психологією і науковою;
- використовувати методи психології для дослідження особистості;
- порівнювати психіку людини і тварини;
- розрізняти свідоме і несвідоме в психіці людини;
- встановлювати зв'язок між поняттями «людина, індивід», «особистість», індивідуальність»;
- аналізувати структуру особистості та самосвідомості;
- ілюструвати єдність факторів формування особистості;
- описувати види діяльності;
- аналізувати умови виникнення та підтримання уваги;
- застосовувати прийоми підвищення ефективності мимовільної, довільної та після довільної уваги на заняттях;
- встановлювати причини неуважності;
- визначати, які закономірності відчуттів проявляються в конкретних прикладах;
- порівнювати відчуття і сприймання;
- підбирати прийоми успішного запам'ятовування;
- доводити, чому мислення є вищою формою відображення дійсності;
- використовувати операції мислення при розв'язку завдань;
- встановлювати зв'язок між процесами мислення;
- встановлювати зв'язок між уявою та уявленнями, між уявою та іншими психічними процесами;
- аналізувати образи уяви з погляду прийомів їх створення;
- класифікувати пізнавальні процеси на види;
- розрізняти форми вираження почуттів;
- виділяти позитивні та негативні аспекти прояву емоцій та почуттів;
- визначати власний тип темпераменту та тип темпераменту дітей на основі самоспостереження та спостереження;
- встановлювати залежність типу нервової системи і типу темпераменту;
- встановлювати зв'язок темпераменту і характеру;
- розробляти рекомендації щодо здійснення індивідуального підходу до дітей різного типу темпераменту;
- виділяти в кожному типі темпераменту позитивні та негативні риси;
- аналізувати вплив природних та соціальних факторів на формування характеру;
- встановлювати зв'язок між рисами характеру;
- встановлювати зв'язок між задатками і здібностями, між здібностями та знаннями, уміннями, навичками;
- розрізняти поняття «здатки», «здібності», «обдарованість», «талант», «геніальність»;
- класифікувати здібності;
- виділяти умови розвитку здібностей у дітей;
- описувати механізми роботи сенсорно-перцептивної, когнітивної та емоційно-вольової сфер особистості;
- аналізувати особливості та детермінанти психічного розвитку;
- виділяти критерії вікової періодизації;
- аналізувати сутність вікових змін у психічних явищах в залежності від факторів, що на них впливають;
- пояснювати правильно і науково обгрунтовано психологічні факти, певні прояви особистості людини та її поведінки на різних етапах вікового розвитку;
- доводити значення провідних видів діяльності, чутливих періодів для розвитку і навчання дитини;
- використовувати відповідну термінологію, обговорювати факти та інтерпретації зрозумілою і чіткою мовою.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Розподіл годин між видами робіт					
	Усього	Аудиторна:				
		Лек.	Сем.	Прак.	Інд.	Сам.р
Змістовий модуль 1. Загальні питання психології. Особистість та діяльність.						
1. Предмет психології, її завдання і методи.	8	2	2			4
2. Розвиток психіки та свідомості.	5	2				3
3. Особистість	8	2	2			4
4. Діяльність.	7	2	2			3
Модульний контроль	2					
Разом за 2 семестр	30	8	6			14
Змістовий модуль 2 Індивідуально-психологічні властивості особистості						
5. Темперамент.	9	2		2		5
6. Характер.	10	4		2		4
7. Здібності	9	2	2			5
Модульний контроль	2					
Разом за 3 семестр	30	8	2	4		14
Змістовий модуль 3. Психічні процеси.						
8. Відчуття.	8	2				4
9. Сприймання.	6	2	2			4
10. Увага.	10	2		2		4
11. Пам'ять.	10	2		2		4
Модульний контроль	2					
Разом	32	8	2	4		16
Змістовий модуль 4. Психічні процеси.						
12. Мислення. Мовлення.	7	2		2		3
13. Уява.	7	2		2		3
14. Емоції та почуття.	5	2				3
15. Воля.	7	2	2			3
Модульний контроль	2					
Разом	28	8	2	4		12
Разом за 4 семестр	60	16	4	8		28
* 3 урахуванням модульних контрольних робіт (6 годин)						
Змістовий модуль 5. Вікова психологія. Психологія дошкільного дитинства.						
16. Загальні питання вікової психології.	6	2				4
17. Вікова періодизація психічного розвитку людини.	4	2		2		
18. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.	6	2				4
19. Психологічні особливості дітей раннього віку	8	2	2			4
20. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	8	2		2		4
Модульний контроль	2					
Разом	34	10	2	4		16
Змістовий модуль 6. Психологія дітей шкільного віку.						
21. Психологічні особливості молодшого школяра	8	2	2			4
22. Психологічні особливості підлітка.	8	2		2		4
23. Психологічні особливості юнака.	8	2	2			4
Модульний контроль	2					
Разом	26	6	4	2		12
Разом за 5 семестр	60	16	6	6		28
Усього годин	180	46	26	12		84

* 3 урахуванням модульних контрольних робіт (4 години)

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні питання психології. Особистість та діяльність.

Тема 1. Предмет психології, її завдання і методи.

Психологія як наука та навчальна дисципліна. Огляд історії виникнення та становлення психології. Предмет та завдання психології на сучасному етапі розвитку суспільства. Поняття про побутову та наукову психологію. Сучасна система психологічних знань. Поняття про психіку, її функції та структура.

Поняття про психологічне дослідження. Основні методи психології: спостереження і експеримент. Спостереження: методика проведення, вимоги, недоліки. Види експерименту. Додаткові методи психології: інтерв'ю, бесіда, анкетування, метод тестів, аналіз продуктів діяльності.

Основні поняття теми: психологія, психіка, відображувальна діяльність, психічні процеси, психічні стани, психічні властивості, загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія, сімейна психологія, психологія праці, спорту, мистецтва, історія психології, інженерна, військова, юридична, медична психологія, психодіагностика, психоконсультація, психокорекція, психотерапія, метод, експеримент, спостереження, анкета, тест, інтерв'ю, аналіз продуктів діяльності, соціометрія, інтроспекція.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 2, 8.

Семінар 1. Предмет психології, її завдання і методи.

Тема 2. Розвиток психіки та свідомості.

Виникнення та розвиток психічного відображення у тварин. Механізми відображення дійсності на різних стадіях розвитку психіки. Інстинктивна поведінка тварин. Стадія навичок та предметного сприймання, її основні особливості. Стадія інтелектуальної поведінки. Становлення свідомості людини. Структура свідомості. Несвідоме.

Основні поняття теми: елементарна чутливість, предметне сприймання, інстинкт, навичка, інтелектуальна поведінка, свідомість, несвідоме.

Основна література: 3, 4. *Додаткова література:* 2, 7, 14.

Тема 3. Особистість.

Поняття про особистість. Взаємозв'язок між поняттями «індивід», «особистість», «індивідуальність». Структура особистості. Фактори формування особистості. Поняття про самосвідомість. Образ «Я» – центральний компонент самосвідомості. Рефлексія як механізм самоусвідомлення та самоаналізу. Самооцінка, її види та механізми формування. Поняття про рівень домагань.

Основні поняття теми: індивід, особистість, індивідуальність, спрямованість, активність, потреба, мотив, інтерес, переконання, ідеал, світогляд, суперечності, біологічний і соціальний фактори, самосвідомість, адекватна та неадекватна самооцінка, завищена та занижена самооцінка, конфліктна та гармонійна самооцінка, рівень домагань, рефлексія.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 5, 6.

Семінар 2. Загальне поняття про особистість.

Тема 4. Діяльність.

Поняття про діяльність. Відмінність діяльності людини від поведінки тварини. Структура діяльності. Види діяльності. Засвоєння діяльності.

Основні поняття теми: активність, поведінка, діяльність, мотив, мета, уміння, навичка, звичка, вправа, перенесення навички, інтерференція, гра, навчання, праця.

Основна література: 3, 4. *Додаткова література:* 6, 14

Семінар 3. Діяльність як специфічно людська активність.

Змістовий модуль 2. Індивідуально-психологічні властивості особистості.

Тема 5. Темперамент.

Поняття про темперамент. Фізіологічні основи темпераменту. Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Властивості темпераменту: Психологічна характеристика темпераментів. Врахування типів темпераменту у вихованні дітей.

Основні поняття теми: темперамент, холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік, тип вищої нервової діяльності, сила нервових процесів, рухливість нервових процесів, врівноваженість нервових процесів, екстравертованість інтровертованість, сензитивність, реактивність, активність, пластичність, ригідність, темп реакції.

Основна література: 2, 3. *Додаткова література:* 2, 6, 9.

Практичне заняття 1. Визначення типу темпераменту.

Тема 6. Характер. (4 год).

Поняття про характер. Фізіологічні основи формування характеру. Місце характеру в структурі особистості, його зв'язок з темпераментом. Структура рис характеру. Проблема співвідношення індивідуального та типового у характері. Акцентуації характеру та їх класифікація (К.Леонгард, О.Личко). Вплив середовища і виховання на формування характеру.

Основні поняття теми: Характер, структура характеру, типи та риси характеру, акцентуація, спрямованість характеру, ставлення до праці, до себе, до інших, до природи, речей; гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астеноневротичний, сенситивний, тривожно-педантичний, інтровертований, збудливий, демонстративний, нестійкий тип характеру.

Практичне заняття 2. Характер. (2 год).

Основна література: 1, 2, 3, 4. *Додаткова література:* 4, 5, 11, 12, 13.

Тема 7. Здібності.

Поняття про здібності. Здібності і діяльність. Здібності і знання, уміння, навички. Задатки як природні передумови розвитку здібностей. Види здібностей. Рівні розвитку здібностей. Умови розвитку здібностей у дітей.

Основні поняття теми: здібності, задатки, структура здібностей, загальні здібності, спеціальні здібності, теоретичні здібності, практичні здібності, навчальні здібності, творчі здібності, обдарованість, талант, геніальність.

Основна література: 2, 3. *Додаткова література:* 2, 6, 9.

Семінар 1. Здібності. (2 год).

Змістовий модуль 3. Пізнавальні процеси.

Тема 8. Відчуття.

Відчуття як чуттєве відображення окремих властивостей предметів. Робота аналізаторів – фізіологічна основа відчуттів. Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Класифікація відчуттів та їх характеристика. Закономірності відчуттів.

Основні поняття теми: чуттєве пізнання, відчуття, аналізатор, екстерорецептори, інтерорецептори, пропріорецептори, контактні відчуття, дистантні відчуття, якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація, чутливість, поріг чутливості, поріг розрізнення, адаптація, адекватний подразник, сенсibilізація, синестезія, взаємодія.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 2, 8.

Тема 9. Сприймання.

Поняття про сприймання. Взаємозв'язок відчуттів і сприймання. Сприймання як цілісне відображення. Фізіологічні механізми сприймання. Види сприймання. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість, вибірковість, аперцепція.

Основні поняття теми: сприймання, комплексний подразник, сприймання простору, руху і часу, ілюзія, предметність, цілісність, структурність, осмисленість, константність, вибірковість сприймання, спостережливність.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 2, 8.

Семінар 2. Відчуття і сприймання.

Тема 10. Увага.

Увага як психічний феномен. Значення уваги в житті людини. Фізіологічні механізми уваги. Класифікація видів уваги за особливістю об'єктів уваги: зовнішня та внутрішня увага; за характером цільового спрямування та за рівнем волевих зусиль: мимовільна, довільна, післядовільна. Фактори, що зумовлюють мимовільну увагу. Умови підтримання довільної уваги. Основні властивості уваги: обсяг, стійкість, розподіл, переключення. Недоліки уваги.

Основні поняття теми: увага, уважність, осередок оптимального збудження, принцип доміанти, орієнтувальний рефлекс, взаємна індукція, мимовільна увага, довільна увага, післядовільна увага, зовнішня увага, внутрішня увага, обсяг, стійкість, коливання, розподіл, переключення, концентрація уваги, неуважність.

Основна література: 3, 4,. *Додаткова література:* 2, 7, 14.

Практичне заняття 3. Дослідження властивостей уваги.

Тема 11. Пам'ять.

Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в психічній діяльності людини. Уявлення пам'яті. Основні процеси пам'яті. Класифікація пам'яті за змістом, тривалістю збереження матеріалу, за метою. Індивідуальні особливості пам'яті.

Основні поняття теми: пам'ять, асоціація, запам'ятовування, збереження, відтворення, впізнавання, пригадування, спогади, ремінісценція, образна пам'ять, словесно-логічна пам'ять, емоційна пам'ять, рухова пам'ять, оперативна пам'ять, короткочасна пам'ять, довготривала пам'ять, мимовільна пам'ять, довільна пам'ять, амнезія, мнемотехніка, мнемічні якості, ремінісценція.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 1, 7, 8.

Практичне заняття 4. Дослідження індивідуальних особливостей пам'яті.

Змістовий модуль 4. Психічні процеси.

Тема 12. Мислення та мовлення.

Поняття про мислення. Опосередкований та узагальнений характер мислительної діяльності людини. Фізіологічні основи мислення. Види, форми, операції мислення. Якості розуму. Поняття про мову і мовлення. Елементи мови. Функції і види мовлення. Якості мовлення.

Основні поняття теми: мислення, опосередковане відображення, узагальнене відображення, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація, поняття, судження, умовивід, наочно-дійове мислення, наочно-образне, абстрактне мислення, теоретичне і практичне мислення, продуктивне і репродуктивне мислення, інтуїтивне і дискурсивне мислення, самостійність, широта, глибина, лабільність, швидкість, критичність мислення, мова, мовлення, зовнішнє мовлення, внутрішнє мовлення, діалогічне мовлення, монологічне мовлення, усне і писемне мовлення, егоцентричне мовлення.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 12, 14.

Практичне заняття 5. Дослідження індивідуальних особливостей мислення.

Тема 13. Уява.

Уява як процес перетворення уявлень. Роль уяви в житті людини. Фізіологічні основи процесів уяви. Види уяви. Механізми уяви.

Основні поняття теми: уява, випереджальне відображення, довільна уява, мимовільна уява, марення, репродуктивна уява, творча уява, мрія, аглютинація, акцентування, гіперболізація, літота, схематизація, типізація.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 2, 7.

Практичне заняття 6. Уява.

Тема 14. Емоції та почуття.

Поняття про емоції та почуття. Значення емоцій та почуттів в житті людини. Функції почуттів. Фізіологічні основи емоцій та почуттів. Форми переживання почуттів. Види почуттів.

Основні поняття теми: почуття, емоції, стеничні емоції, астенічні емоції, настрої, афект, пристрасть, стрес, дистрес, евстрес, моральні почуття, інтелектуальні почуття, естетичні почуття.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 7, 12, 14.

Тема 15. Воля.

Поняття про волю. Вольова регуляція поведінки людини. Функції волі: спонукальна, гальмівна. Фізіологічні основи волі. Структура вольових дій. Вольові якості особистості.

Основні поняття теми: воля, мимовільна дія, довільна дія, вольове зусилля, зовнішні перешкоди, внутрішні перешкоди, сила волі, безвілля, абулія, цілеспрямованість, рішучість, імпульсивність, наполегливість, впертість, організованість, дисциплінованість, сміливість, витримка, самостійність.

Семінар 3. Емоційно-вольова сфера особистості.

Основна література: 2, 3, 4. *Додаткова література:* 7, 12, 14.

Змістовий модуль 5. Вікова психологія. Психологія дошкільного дитинства.

Тема 16. Загальні питання вікової психології.

Предмет вікової психології. Поняття про психічний розвиток людини та його особливості. Взаємозв'язок психічного розвитку індивіда та формування його особистості. Вікові й індивідуальні особливості психічного розвитку, їх співвідношення. Поняття про сенситивні періоди розвитку психіки. Фактори та умови психічного розвитку особистості. Критерії здійснення вікової періодизації: суперечності як основа психічного розвитку людини, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, психічні новоутворення. Вікова періодизація психічного розвитку людини.

Основні поняття теми: вік, календарний вік, психологічний вік, психічний розвиток, кількісні зміни, якісні зміни, психічні суперечності, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення, вікові особливості, індивідуальні особливості, сенситивні періоди, акселерація, вікова криза.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 3.

Тема 17. Вікова періодизація психічного розвитку людини.

Проблема вікової періодизації у сучасній психології. Поняття віку: абсолютний (паспортний, календарний або хронологічний), умовний (психологічний, біологічний, соціальний) вік.

Критерії вікової періодизації (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Д. Б. Ельконін). Механізм психічного розвитку та його складові: «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «криза розвитку» та «психологічні новоутворення». Сенсетивні періоди психічного розвитку людини.

Поняття «соціальна ситуація розвитку» та її особливості у різні вікові періоди. Категорія «провідна діяльність» та її види. Поняття «криза розвитку» та особливості її перебігу у різні вікові періоди. Поняття «психічне новоутворення» як критерій психічного розвитку.

Основні поняття теми: Вікова періодизація, «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «криза розвитку», «психологічні новоутворення», «криза розвитку», сенсетивні періоди психічного розвитку, психологічний, біологічний, соціальний вік.

Практична заняття 1. Вікова періодизація психічного розвитку людини. (2 год).

Основна література: 2, 4, 5. *Додаткова література:* 2, 5, 9, 18.

Тема 18. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.

Новонародженість: вроджені особливості та тенденції розвитку. Безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини. Особливості розвитку органів чуттів. Значення тренування органів чуття. Розвиток емоційної сфери. Комплекс поживлення.

Період немовляти. Роль спілкування з дорослими в розвитку дитини. Формування передумов розвитку мови. Розвиток рухів та дій. Розвиток орієнтування в оточуючому світі. Криза одного року.

Основні поняття теми: комплекс поживлення, безумовні рефлекси, гуління, лепетання, дитяча шпитальність.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 10.

Тема 19. Психологічні особливості дітей раннього віку.

Ранній вік як етап онтогенезу людини. Фізичні надбання дитини раннього віку та їх вплив на розвиток психіки. Особливості взаємодії з дорослими та однолітками. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна в ранньому віці. Розвиток сприймання і утворення уявлень про властивості предметів. Розвиток мислення та мови. Розвиток пам'яті та уяви.

Основні поняття теми: предметний фетишизм, предметно-маніпулятивна діяльність, гордість за досягнення, образ «Я», самосприймання, криза 3-ох років, негативізм, впертість, протест-бунт, норовливість, свавілля, знецінювання, ревності, деспотизм, наочно-дійове мислення.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 3, 10.

Семінар 1. Психічний розвиток дитини від народження до трьох років.

Тема 20. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Соціальна ситуація розвитку. Гра як провідна діяльність дошкільного віку. Структура гри. Новоутворення дошкільного віку. Пізнавальний розвиток дошкільника. Психологічна готовність дитини до школи.

Основні поняття теми: ситуативне мовлення, контекстне мовлення, пояснювальне мовлення, егоцентричне мовлення, децентрація мислення, підкорення мотивів, довільна поведінка, внутрішні етичні інстанції, психологічна готовність дитини до школи: мотиваційний, інтелектуальний, емоційно-вольовий та особистісний компоненти.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 10.

Практичне заняття 2. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Змістовий модуль 6. Психологія дітей шкільного віку.

Тема 21. Психологічні особливості молодшого школяра.

Проблема зміни місця дитини в системі суспільних відносин. Особливості взаємодії з батьками та вчителем. Розвиток взаємодії з однолітками. Навчальна діяльність як провідна в молодшому шкільному віці. Специфіка навчальної діяльності, її структура. Новоутворення молодшого шкільного віку.

Основні поняття теми: навчальна діяльність, мета, мотив, навчальна задача, навчальні дії, контроль, оцінка, рефлексія, внутрішній план дії, довільність психічних процесів.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 3, 13.

Семінар 2. Психологія молодшого школяра.

Тема 22. Психологічні особливості підлітка.

Специфіка підліткового віку в онтогенезі людини. Особливості фізичного та фізіологічного розвитку підлітка та їх вплив на розвиток психіки. Особливості взаємодії підлітків з батьками. Спілкування з вчителями в школі. Спілкування з ровесниками як потреба і значима діяльність. Формування та прояви почуття дорослості.

Основні поняття теми: статево дозрівання, акселерація, почуття дорослості, конформізм, підліткова референтна група, емансипація, кодекс товарищескості.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 13.

Практичне заняття 3. Психологія підлітка.

Тема 23. Психологічні особливості юнака.

Соціальна ситуація розвитку у старшому шкільному віці. Особливості спілкування старшокласників з батьками. Спілкування з ровесниками. Навчальна діяльність старшокласників. Розуміння необхідності навчання. Значення нерегламентованих умов набуття знань. Усвідомлення юнаком незворотності часу. Відкриття юнаком свого неповторного внутрішнього світу, індивідуальності своєї особистості. Формування цілісного уявлення юнака про себе.

Основні поняття теми: навчально-професійна діяльність, індивідуальний стиль діяльності, інтимно-особистісне спілкування, внутрішнє «Я», орієнтація на майбутнє, самовиховання, самовизначення, емпатія, юнацький максималізм.

Основна література: 1, 5. *Додаткова література:* 1, 3, 13.

Семінар 3. Психологічні особливості юнацького віку.

6. Контроль навчальних досягнень

1.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5		Модуль 6	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	4	4	4	4	3	3	4	4	4	4
Відвідування семінарських занять	1	3	3	2	2	2	2	1	1	2	2	3	3
Відвідування практичних занять	1	-	-	1	1	3	3	1	1	-	-	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	2	20	1	10	2	20	2	20
Робота на практичному занятті	10	-	-	1	10	3	30	1	10	-	-	1	10
Виконання завдання для самостійної роботи	5	4	20	4	20	4	20	3	15	4	20	3	15
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		-	72	-	82	-	104	-	65	-	71	-	78
Максимальна кількість балів: 472													
Розрахунок коефіцієнта: 7,87													

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Зміст самостійної роботи студентів має таку структуру:

1. Опрацювати зміст тем за літературою.
2. Відповісти на питання до семінарського заняття.
3. Виконати завдання (оцінюється в 5 балів).

Змістовий модуль 1. Загальні питання психології. Особистість та діяльність.

Тема 1. Предмет психології, її завдання і методи.

1. Схематично зобразити дерево психологічних знань, використовуючи наступні структурні компоненти: корені – джерела психологічних знань, стовбур – основоположна психологічна наука, гілки – галузі психології.
2. Заповнити таблицю.

Метод	Сутність методу	Умови застосування	Переваги методу	Недоліки методу
-------	-----------------	--------------------	-----------------	-----------------

Тема 2. Розвиток психіки та свідомості.

1. Порівняти психіку людини і тварини.
2. Чому І.П. Павлов інтелектуальну форму поведінки тварин назвав «елементарною розсудливістю»?

Тема 3. Особистість.

1. Які з наведених нижче рис людини характеризують її як індивіда? Як особистість? Обґрунтуйте відповідь.

Охайність, повільність, гарна моторна координація, сила волі, лінь, велика збудливість, рішучість, сила нервової системи, впертість, низька адаптація до темряви, пластичність.

2. Дослідити самооцінку (методика С.Будассі) та рівень домагань (моторна проба Шварцландера). Чи є між ними зв'язок?

Тема 4. Діяльність.

1. Чи можна складну поведінку бджіл не можна назвати працею?
2. В яких прикладах йдеться про вміння, навички, звички:
 - а) недосвідчений кранівник послідовно переміщує вантаж, працюючи по черзі кожним важелем. Вантаж рухається начебто стрибками і по ламаній лінії, зупиняючись і змінюючи напрямок руху;
 - б) людина, що оволоділа грамотою, швидко, не витрачаючи часу на визначення типу речення, безпомилково ставить розділові знаки;
 - в) при переході вулиці із світлофором людина кидає погляд на нього навіть тоді, коли рух транспорту відсутній.

Змістовий модуль 2. Емоційно-вольова сфера та індивідуально-психологічні властивості особистості.

Тема 5. Темперамент.

1. Визначити позитивні і негативні сторони кожного темпераменту.
2. Виберіть і заповніть таблицю, які з перерахованих особливостей характеризують тип **темпераменту сангвініка, меланхоліка, холерика, флегматика**: енергійність, тривала працездатність, підвищена активність, гарячковість, терпіння, стриманість, повільність рухів та мови, дуже швидка зміна почуттів та настрою, виразність міміки та пантоміміки, гіперсензитивність, збуджений стан, швидке пристосування до нових обставин, пригніченість та розгубленість при невдачах, поверхневність у сприйнятті людей та явищ, самоконтроль, тривожність.

№	Тип темпераменту
1	Холерик
2	Сангвінік
3	Меланхолік
4	Флегматик

Тема 6. Характер.

1. Проаналізуйте зв'язок темпераменту і характеру.
2. Як ви будете реагувати на таку заяву батька першокласниці?

«Моя Віра – нечепура, як і її мати. Неохайність дочка дістала від матері за спадковістю. Доброту Віра успадкувала від мене».

Тема 7. Здібності.

1. Проаналізуйте думку П.Антокольського: «Бездарність дитини – завжди наслідок відсутності виховання».
2. За методикою «КОЗ» дослідіть особливості власних комунікативних і організаторських здібностей.

Змістовий модуль 3. Пізнавальні процеси.

Тема 8. Відчуття.

1. Чому людина не помічає пилу, який потрапляє їй на обличчя?
2. Чим пояснити той факт, що збільшення інтенсивності, подразника в одних випадках відчувається, а в інших — ні?

Тема 9. Сприймання.

Доведіть, що...

- а) ілюзії сприйняття не можуть слугувати аргументом на користь непізнаваності світу;
- б) сприймання людини не є дзеркальною копією того, що існує довкола неї;
- в) сприйняття людини суб'єктивне;
- г) образи сприйняття однієї людини безпосередньо не доступні свідомості іншої;
- д) лише сприймання недостатньо для адекватного відображення дійсності;

Тема 10. Увага.

1. Поясніть з точки зору психології:
 - Чому найважчим є початок уроку?
 - Чому неприпустимі тривалі паузи на уроці?
 - Чому запитання вчителя повинні бути звернені до всього класу, а не до окремих учнів?
 - Чому слід урізноманітнювати види діяльності на уроці?
 - Чому під час виконання домашніх завдань не варто обмежуватись одноразовим читанням навчального матеріалу?
2. Яку людину можна назвати більш уважною:
 - ту, яка, займаючись діяльністю, перебуває в стані глибокої зосередженості й не помічає нічого навколо;
 - ту, яка в коротку мить здатна помітити всі деталі ситуації й не випускати з поля зору жодної дрібниці;
 - ту, яка незалежно від того, що вона робить, здатна бачити й чути все, що так чи інакше зв'язане з діяльністю?

Тема 11. Пам'ять.

1. Багато людей для кращого запам'ятовування вдаються до коротких записів. Чому такий прийом сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу?
2. Чому К.Д.Ушинський зазначав, що повторення з метою розгадати забуте свідчить про недоліки у навчанні і взагалі про погане викладання в школі?

Змістовий модуль 4. Пізнавальні процеси.

Тема 12. Мислення. Мовлення.

1. Про які якості розуму йдеться в наведеному описанні: «Він мав ґрунтовні знання в царині як соціальних, так і природничих науках, і вмів цими знаннями чудово користуватися. У досліджуваних явищах він прагнув віднайти їхню сутність, з'ясувати головні причини, зв'язки. Відкидаючи будь-які шаблони, при аналізі нових фактів умів бачити їх з нового боку й не боявся критично оцінити свої попередні погляди. Іноді він припускався помилок, але вмів усувати їх згодом».

2. Заповніть таблицю .

Мислення	Що відображає?	Як відображає?	Види	Операції	Форми	Індивідуальні відмінності

Тема 13. Уява.

1. За допомогою яких прийомів створені образи уяви?

Кентавр, русалка, Язиката Хвеська, Гулівер, Незнайка, дядя Стьопа,, вишивка, хатка на курячих ніжках, Чіполіно, Буратіно.

2. Поясніть вислів С.Л.Рубінштейна: «Уява – небувала комбінація бувалих вражень».

Тема 14. Емоції та почуття.

1. Якщо порівняти людину і тварину, дитину і дорослого, мало виховану і виховану людину, то можна помітити, що разом із розвитком психіки емоції все більше відступають на задній план. Складається враження, що вони взагалі небажане явище в житті людини. Батьки, наприклад, усіляко засуджують безпосередні, емоційні реакції дитини і, навпаки, заохочують емоційну витримку. В деяких культурах у цьому плані досягли успіхів. Чи не втрапить людина майбутнього тих реакцій, що мали сенс у давнину? Чи є у емоцій майбутнє?

2. Реєстрація проявів емоцій у японських і американських студентів при перегляді гостросюжетного фільму показали, що вони практично однаково реагують на емоціогенні ситуації. Проте під час бесіди про цей фільм американці демонстрували ті самі емоції, тоді як японці маскували негативне ставлення до певних героїв увічливими посмішками. Про що свідчать виявлені відмінності? Як вони характеризують природу емоцій?

Тема 15. Воля.

1. У житті трапляється так, що, прийнявши рішення, людина починає знову сумніватися в його правильності і не виконує його. Чим пояснити виникнення таких протиріч? Про які особливості волі особистості це свідчить?

2. Поясніть думку О.Довженка: «Є воля – є людина! Нема волі – нема людини! Скільки волі – стільки й людини».

Змістовий модуль 5. Психологія дошкільного дитинства.

Тема 16. Загальні питання вікової психології.

1. У сім'ї Ладигіної-Котс від півтора до чотирьох років жив шимпанзе Іоні. Він мав у своєму розпорядженні різні іграшки, спав на ліжку, їв за столом разом з усією сім'єю. Психолог намагалася навчити Іоні користуватися предметами хатнього вжитку, хотіла, щоб він розумів слова. Чого набув за час перебування серед людей і завдяки навчанню і вихованню Іоні? Чи вдалося підняти мавпу на вищий рівень психічного розвитку? Обґрунтуйте свою думку.

2. Серед деяких батьків поширена думка, що недоліки їхніх дітей: лінь, небажання вчитися, неслухняність, впертість – визначаються спадковістю. Чому ця теорія зараз так поширена серед батьків? Назвіть можливі причини.

Тема 17. Вікова періодизація психічного розвитку людини.

1. Поясніть думку Г.С. Костюка про те, що онтогенез людської психіки іде не по прямій, а «по спіралі».

2. Обґрунтувати твердження: «внутрішні суперечності є рушійною силою психічного розвитку».

Тема 18. Психічний розвиток новонародженого та немовляти.

1. Опрацювавши тему за підручниками і першоджерелами, представити результат проектної групової роботи (у вигляді відео, презентації, інфограми)

Тема 19. Психологічні особливості дітей раннього віку.

1. Заповніть таблицю «Характеристика психологічного віку».

Вік	Новоутворення	Соціальна ситуація розвитку	Провідна діяльність	Суперечності
Ранній вік (1-3 роки)				

2. Проаналізуйте типові форми реагування дорослих на прояви емансипації дітей раннього віку та їх наслідки для психіки малюка.

Тема 20. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Заповніть таблицю « Особливості розвитку пізнавальної сфери у дошкільному віці».

Пізнавальний процес	Особливості
---------------------	-------------

Змістовий модуль 6. Психологія дітей шкільного віку.

Тема 21. Психологічні особливості молодшого школяра.

Дослідити ставлення унів1 класу до школи, використавши проєктивний малюнок «Що мені подобається в школі?» (Н.Г. Лусканова.)

Тема 22. Психологічні особливості підлітка.

Розробити поради батькам, як спілкуватися з підлітками, щоб не стати «злюкою» чи «тираном».

Тема 23. Психологічні особливості старшого школяра.

1. Наведіть приклади конкретного вияву юнацького максималізму.
2. Охарактеризуйте вияви індивідуального стилю інтелектуальної діяльності юнаків.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
1	Предмет психології, її завдання і методи.	4	5
2	Розвиток психіки та свідомості.	3	5
3	Особистість.	4	5
4	Діяльність.	3	5
5	Емоції та почуття.	4	5
6	Воля.	3	5
7	Темперамент. Характер.	4	5
8	Здібності.	3	5
9	Увага.	4	5
10	Відчуття.	4	5
11	Сприймання.	4	3
12	Пам'ять.	4	3
13	Мислення.	4	5
14	Мовлення.	4	5
15	Уява.	4	5
16	Загальні питання вікової психології.	4	5
17	Психічний розвиток новонародженого та немовляти.	4	5
18	Психологічні особливості дітей раннього віку.	4	5
19	Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	4	5
20	Психологічні особливості молодшого школяра.	4	5
21	Психологічні особливості підлітка.	4	5
22	Психологічні особливості старшого школяра.	4	5
	Разом	84	110

Критерії оцінювання самостійної роботи.

5 балів – завдання виконані в повному обсязі, студент має системні, дієві знання, володіє понятійним апаратом, відповіді на запитання вичерпні й аргументовані, не мають помилок.

4 бали – робота виконана в повному обсязі, але має деякі неточності і незначні помилки; достатньо високий рівень загальної обізнаності з предмету та адаптивності при доборі потрібного матеріалу.

3 бали – поверхневе знання змісту тем з дисципліни, труднощі при використанні понятійного апарату, відсутність міцних логічних зв'язків і послідовності у розумінні навчального предмету.

2 бали – студент знайомий з матеріалом, але не виділяє основних положень, допускає суттєві помилки, які викривлюють зміст, не вміє користуватися термінологією і поєднувати теоретичні засади з практичним їх втіленням.

1 бал – не виявляє розуміння матеріалу, має розрізненні знання, допускає грубі помилки, обсяг виконаного завдання дуже малий.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль проводиться в тестовій формі і містить 25 різних за формою тестів. За кожну правильну відповідь на 1 тестове завдання виставляється 1 бал, за неправильну відповідь – 0 балів.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Форма проведення екзамену: комбінована.

1. Виконати тестові завдання. 2. Розв'язати психологічне завдання (усно). Максимальна кількість балів: 40 балів

Критерії оцінювання:

1. Тестові завдання: питання 1 – 27 (тестові завдання з множинним вибором) і 33 – 35 (тестові завдання відкритого типу) – 1 бал, питання 28 – 32 (тестові завдання на встановлення відповідності чи послідовності) – 2 бали. 2. Психологічне завдання – 5 балів.

До складання екзамену допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою, і які за результатами проміжного контролю сумарно набрали не менше 35 балів.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Предмет психології. Класифікація психологічних явищ.
2. Методи психології.
3. Стадії розвитку психіки та форми поведінки тварин.
4. Поняття свідомості. Структура свідомості.
5. Співвідношення між поняттями «індивід», «особистість», «індивідуальність».
6. Фактори формування особистості.
7. Структура особистості.
8. Поняття «діяльність». Компоненти діяльності.
9. Види діяльності.
10. «Уміння», «навички», «звички» людини як результат діяльності.
11. Поняття «увага» Види уваги. Властивості уваги.
12. Поняття про відчуття. Властивості відчуттів. Закономірності відчуттів. Види відчуттів.
13. Поняття про сприймання. Властивості сприймання. Види сприймання
14. Поняття про пам'ять. Процеси пам'яті. Види пам'яті.
15. Поняття мислення. Види, форми, операції мислення. Якості розуму.
16. Поняття «мова» і «мовлення». Види мовлення.
17. Поняття уяви. Види, механізми уяви.
18. Сутність почуттів. Співвідношення емоцій та почуттів як психологічних категорій. Форми переживання людиною емоційних станів. Види почуттів.
19. Поняття про волю. Структура вольової дії. Вольові якості особистості.
20. Поняття темпераменту. Співвідношення типів нервової системи і типів темпераменту. Характеристика типів темпераменту. Властивості темпераменту. Врахування типу темпераменту дітей в навчально-виховній роботі.
21. Поняття характеру. Структура характеру.
22. Поняття «задатки», «здібності», «талант», «геніальність». Види здібностей. Розвиток здібностей.
23. Поняття «психічний розвиток». Детермінанти психічного розвитку.
24. Критерії вікової періодизації.
25. Розвиток дитини у період новонародженого. Комплекс поживлення.
26. Розвиток дитини у період немовляти. Дитяча шпитальність.
27. Психічний розвиток дитини раннього віку. Криза трьох років.
28. Психічний розвиток дитини у дошкільному віці.

29.Психічний розвиток молодшого школяра.

30.Психічний розвиток підлітка.

31.Психічний розвиток юнака.

6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Дуже добре
C	75-81	Добре
D	69-74	Задовільно
E	60-68	Достатньо
FХ	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

7. Навчально-методична карта дисципліни «Психологія»

Разом: 180 год, лекції – 46 год, , семінарські заняття – 26 год, практичні заняття – 12 год, модульний контроль – 12 год., самостійна робота – 84 год.

Тиждень												
Модулі	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3			
Назва модуля	Загальні питання психології. Особистість та діяльність				Емоційно-вольова сфера та індивідуально-психологічні властивості особистості				Пізнавальні процеси			
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Дати												
Теми лекцій	Предмет психології, її завдання і методи	Розвиток психіки та свідомості	Особистість	Діяльність	Емоції та почуття	Воля	Темперамент. Характер	Здібності	Увага	Відчуття	Сприймання	Пам'ять
Теми семінарських занять	Предмет психології, її завдання і методи		Загальне поняття про особистість	Діяльність як специфічно людська активність.		Емоційно-вольова сфера особистості	Темперамент і характер				Відчуття і сприймання	Загальне поняття про пам'ять
Теми практичних занять							Визначення типу темпераменту		Дослідження властивостей уваги		Дослідження відчуттів і сприймання	Дослідження індивідуальних особливостей пам'яті
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1				Модульна контрольна робота 2				Модульна контрольна робота 3			
Підсумковий контроль	Екзамен											

Тиждень										
Модулі	Змістовий модуль 4			Змістовий модуль 5				Змістовий модуль 6		
Назва модуля	Пізнавальні процеси			Психологія дошкільного дитинства				Психологія дітей шкільного віку		
Лекції	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Дати										
Теми лекцій	Мислення	Мовлення	Уява	Загальні питання вікової психології	Психічний розвиток новонародженого та немовляти	Психологічні особливості дітей раннього віку	Психічний розвиток дитини дошкільного віку	Психологічні особливості молодшого школяра	Психологічні особливості підлітка	Психологічні особливості старшого школяра
Теми семінарських занять	Мислення як вища форма відображення дійсності					Психічний розвиток дитини від народження до трьох років	Психічний розвиток дитини дошкільного віку	Психологія молодшого школяра	Психологія підлітка	Психологія старшого школяра
Теми практичних занять	Дослідження індивідуальних особливостей мислення									Дослідження особистості юнаків
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 4			Модульна контрольна робота 5				Модульна контрольна робота 6		
Підсумковий контроль	Екзамен									

8. Рекомендовані джерела.

Основна (базова) література:

1. Волошина Л.В., Долинська С.О., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: практикум: навч. посібник. – К.: Каравела, 2019. – 280 с.
2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Каравела, 2019. – 400 с.
3. Загальна психологія: підручник. / О.В. Скрипченко Л.В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін.. – К.: Каравела, 2019. – 464 с.
4. Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія. Навч. посібник. К.: Каравела, 2017. - 448 с.
5. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова література:

1. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник / М. Й. Варій : Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. – 4- те вид., виправл. і доповн. – К. : Знання, 2014. – 1047 с.
2. Долинська Л. В. Вікова психологія: Хрестоматія: посібник / Л. В. Долинська, Т.М. Лисянська. – К.: Каравела, 2019. – 488 с.
3. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс. [текст] навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 388 с.
4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. / Дуткевич Т. В. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
5. Заброцький М. М. Педагогічна психологія. Курс лекцій. / М.М. Заброцький - К., 2000. - 100 с.
6. Загальна психологія. Навч. посіб. / [Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
7. Загальна психологія: хрестоматія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін.. – К.: Каравела, 2015. – 640 с.
8. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.- К: Либідь, 2002.-303с
9. Кацавець Р.С. Вікова психологія. Навч. посіб. / Р. С. Кацавець – К.: Алерта, 2019. – 112 с.
10. Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології. – К.: Ельга, - Ніка-центр, 2004. – 248 с.
11. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2007. – 256 с.
12. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): [Навчальний посібник] / В.П. Кутішенко. - К: Центр навчальної літератури, 2005. - 128 с.
13. Кутішенко В.П. Ставицька С.О.: Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: навч. посіб. – К. : Каравела, 2015. – 448с.
14. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія. Навч. посібник. К.: Каравела, 2015. - 264 с.
15. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. / М'ясоїд П.А. – К.: Вища шк., 2001. – 487 с.
16. Основи практичної психології: Підручник / За заг. ред. В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 2003. – 536 с.
17. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник / Павелків Р.В. – К.: Кондор, 2011. – 469 с.
18. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник / Павелків Р.В. - К.: Кондор, 2012. – 576 с.
19. Панок В.Г., Титаренко Т.М. Основи практичної психології. – К.: Либідь, 2006. – 533 с.
20. Психологія: Підручник / [Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова]. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.
21. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2009. – 360 с.
22. Савчин М. В. Загальна психологія: навч. посіб. / Савчин М.В. – К.: Академвидав, 2011 – 464 с.
23. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.
24. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Навч. пос. 2-ге вид. К: Каравела, 2018. -336с.